

νὰ κουνηθῇ. Καὶ μετρηταὶ τὴν ὥρ' αὐτὴ κάποια ἰδέα. Προτείνω—ὄχι βεβιασ' ἰσχύς—ἀντὶ νὰ περιμένουμε νὰ στείλουν βουλευτάδες, πούναι ἐπικίνδυνον, νὰρθοῦνε τῶρ' ἀμέσως· ἰδωπὲρ μερικές χιλιάδες ὠπλισμένοι Κρητικοί, νὰ βάλουνε τὸ Ράλλη, π' ὄνειρεύετ' ἐκλογές κι ἄρῃσε τὰ σπουδῆα ἐς αὐρίον, νὰ συγκαλέσῃ τὴ χειρότερη ἀπὸ σὰς προδότρα τὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ, καὶ νὰ τὴ ζώσουνε, σὰ μαζευτῇ, γιὰ νὰ τὴν ἀναγκάσουν νὰ ψηφίσῃ κείνα πού χρειάζονται, γιὰ νὰ σωθῇ μὲ τὸ Ἑλληνικὸ μαζὶ καὶ τὸ δικό σας Κράτος. Ἄν προλάβωτ' ἴσως κι ἀλλάξετε μυκλὰ, πού δὲν τὸ πολυπιστεύω, τιμὴ σας θάνατι. Λοιπὸν κελή σας φώτιση καὶ τὰ ξαναλέμε. Μονίχα τελευταίῃ ἤθελα νὰ σὰς ἀναφέρω σχετικὰ μὲ τὸν πόλεμον πού καταπιεστήκατε κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κάποιον ἀρχαῖον ἐπίγραμμα, γιὰ νὰ τῷ χεστε στὸ νοῦ σας. Μιλάει τὸ κλῆμα στὸν τράγο πού τὸ τρώει :

Κ' ἦν με φάγῃς ἐπὶ ρίζαν, ὅμως δέ τι κακοπορήσω, ὅσον ἐπιτείνεται σοι, τράγε, θυμῶν.

Γιὰ σας
ΛΥΔΟΣ ΠΟΔΑΒΡΟΣ

Υ. Γ. Ἄν θέλετε τὸ ἀληθινὸ μου ὄνομα, ζῆ-
τατε το ἀπ' τὴν ἐφημερίδα. Ὁ ἴδιος

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

14

Τὸ καλοκαίρι γιοσεμὰ καὶ τὸ χειμῶνα γιοῦλια.

Ὁ στίχος μου βουίζει σὰ μέλισσα, καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸν ταρλιάσω μ' ἄλλον, ὅσα κι ἂν ἔκαμα. Ἡ μοῖρα του εἶτανε νὰ γεννηθῇ καὶ νὰ πεθάνῃ, μόνος.

15

Μεγάλος Ἀλέξανδρος. Μεγάλος Ναπολέοντας. Μεθάνε τὴ φαντασία μου. Μὰ τὸ λογικὸ μου; ἡ Ρώμη τὸ ἱκανοποιεῖ. Ἡ Ἀθήνα τὸν περικινῶν πόλεμον μεθ' τὴ φαντασία μου, ἱκανοποιεῖ καὶ τὸ λογικὸ μου. Βάσιγκτον καὶ Γαριβόλδης. Ἡρώες ἀνθρώποι. Ἀγνάντια στοὺς ἥρωες τοὺς ἄλλους, τοὺς ἀπάνου, τοὺς ὑπεράνθρωπους. Μὲ συγκινεῖν οἱ ἀνθρώποι σὰν πὺρ πολὺ.

16

Ἀλήθεια· ὁ Βαλαωρίτης. Ὅποιος πρωτοδικ-

* Ἡ ἀρχὴ τοῦ πρὸ οὐλλο 311.

μέρα καὶ νύχτα χαίρουνται τὰ πελοπόνεια μάγια.

Οἱ χαρναγὲς χρυσώνουνε τὴς ἐκκλησιῆς τὸ θόλο καὶ οἱ δρόμοι πού μυρίζουνε τόσον γλυκὰ τὰ βράδια ξετύλιχτοι καὶ φιδωτοὶ ξεβγαίνουν πρὸς τὸ μῶλο τοῦ λιμανιοῦ καὶ οἱ θαλασσινὲς ξεσέριον τὰ χοχλάδια

Καὶ βλ. γλάκ. βλ. γλάκ χαρναγὰ σαλπάρει μὴ μπου-
τάρα
οἱ φλόκοι ἀνεμοδέρνουνε, καὶ ἡ μπούμα ἀλαφροτρεῖ, γεμίζουσε μὴ τ' ἄρμενα καὶ ἀπάνου στὸν ἀγέρα γέροντας πρὸς τὴ θάλασσα στὸ πέλαγος πλωρεῖ.

II

Ἀγνάντια ξεπροβάλανε δμάδι οἱ ψυροπούλες μὲ τὰ βαμμένα τὰ παντὰ τὰ δέχτια τὰ λερά καὶ ὑπὸ τὸ μῶλο πρόσχαρες κινήσαν οἱ βορκαλὲς βοῦτηξε ὁ ἥλιος... χρυσώσαν τὰ σέβασμα νερά.

Καὶ νά... τὰ ψάρια χρυσωφὰ γεμίσαν τὰ παντέρια τὰ καυλοῦν ξεπόλιστα, βρεμένα τὰ παιδιὰ διαρίζουν τὴς ἀρματωπὲς τὰ ροζιασμένα χέρια καὶ σὴν κουβέρτα ἀπλώνουνε κουλούρες τὰ σνοινιά.

δάση τὸ Σολωμὸ καὶ μπῆ στὸ νόημά του, τὸν ξεχνᾷ τὸ Βαλαωρίτη. Ὑστερα ὠρμάζει ὁ νοῦς, τὸν ξαναδιαδάζει τὸ Βαλαωρίτη καὶ βλέπει πὺς δὲν τὸν κάνει περιττὸν ὁ Σολωμὸς· τοῦ βρῖσκεῖς ὅτι στὸν ἄλλο δὲ βρῖσκεῖς : τὴν ποίησιν τῆς λεπτομέρειας καὶ ἓνα ζωγραφικὸ πραγματισμὸ, πού ὅσο κι ἂν εἶναι ἀσυγ'ριστος, σ' ἀδράχνει, μὲ τὸ γερὸ του τόνο. Τόνη βάζει παραπλευρὰ τοῦ μεγάλου, στὴ θέσιν πού τοῦ ἀξίζει. Σὲ γνωρίζει στενὰ μὲ χίλια καθέκαστα τῆς φύσης καὶ τῆς γλώσσας. Ἡ Ἀποκάλυψη μέσα στὸ «Διάκω» του. Τὸ «Ξερριζωμένο δέντρο». Ποιήματα γιομάτα χραχτήρα καὶ ἀξία βαθιὰ νὰ συγκινή-
σουν, καὶ ἀξέχαστα νὰ μένουν.

17

Πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε τὸν ἱστορικὸ, τὸν καλλι-
τεχνικὸ, τὸν εὐρωπαϊκὸ ρωμαντισμὸ πού γέννησε ὠρεῖα καὶ μεγάλα ἔργα, ἀπὸ τὸ ρωμαντισμὸ τὸν πολιτικὸ, τὸν κοινωνικὸ, τὸ διανοητικὸ, τὸ νεοελλη-
νικὸ, πού σὲ κάνει νὰ χάνῃς τὸ αἶσθημα τοῦ πραγμα-
τικοῦ, νὰ βλέπῃς πράσιν' ἄλογα, καὶ νὰ χτίζῃς ἀεροφούσκωτα παλάτια σὲ σύγνεφ' ἀπάου ψέματα. Ρωμαντισμὸς καὶ ρωμαντισμὸς, μὴ ἰδέα καὶ μὴ δύ-
ναμη μὲ δυὸ πρόσωπα. Τὸ ἓνα κόρη. Τὸ ἄλλο στρίγλας.

18

Τὸ Εἰκοσιένα. Ἐχομε ὡς τὴν ὥρα τὴν ἱστο-
ρία του; Φοδᾶμαι πὺς ἔχι. Τὴ μυθολογία του; φο-
δᾶμαι πὺς νά!

19

Περιφρονέσας τοὺς πολιτικούς. Ἄδικο εἶχα. Ὅσο σπουδάζω γύρω στοὺς φυσικοὺς νόμους, τόσο στοχάζομαι πὺς πρέπει νὰ τοὺς τιμῶ καὶ τοὺς πολιτικούς. Ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἰδέα πού ἐφαρμόζει τὸ νόμο τὸ μεγάλο τῆς «κυ-
ριαρχίας τοῦ δυνατότερου» μὲ τὰ μέσα ἢ τῆς ἀπο-
μείωσης ἢ τοῦ ἀφανισμοῦ πού λειτουργοῦνε παντοῦ, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴν ἱστορία. «Ἡ πολιτικὴ τῆς φύσης», ὅρος τῶν κοινωνιολόγων. Καὶ τὰ φυσικὰ πολιτεύονται σὰν τὸ Βίσμαρκ καὶ σὰν τὸν Πλα-
τούτα.

20

Στὴν Τέχνη, ὁ ἀριστος τρόπος γιὰ νὰ γεννᾷς

καινούρια ἔργα εἶναι νὰ ξεχνᾷς τὰ παλιά. Αὐτὸ κἀνω. Ἄν ἐξακολουθοῦσα νὰ τὰ θυμᾶμαι τὰ γεννη-
μένα καὶ τὰ τελειωμένα μου, δὲ θὰ μοῦ ἀπόμεινε
καίρὸς καὶ καρδιά γιὰ νὰ καταπιασθῶ τὰ νέα.

21

Ἀμέσως ἀπὸ τὴν αὐγὴ τῆς μεγάλης Ἑλληνι-
κῆς ποίησης βλέπουμε τὰ δυὸ χειροποίητα ἔργα—

ματα τοῦ χαρμῶν τοῦ λειτουργῶν τῆς Τέχνης σὲ
δυὸ μεγάλες οἰκογένειες. Ἀπ' ἐδῶ οἱ ἰδεολόγοι, οἱ
πραγματολόγοι ἀπ' ἐκεῖ. Ὁμηρος ἀπ' ἐδῶ. Ἡσίο-
δος ἀπὸ κεῖ. Ὁ πρῶτος, ὁ μεγάλος ἰδανιστής. Ὁ
δεύτερος, ὁ μεγάλος πραγματιστής. Ὁ Ὁμηρος,
μαζὶ, σιμὰ καὶ μακρὰ μᾶς. Ὁ δεύτερος, σὰν πὺρ
κοντὰ σ' ἐμᾶς. Γιὰ κείνον πού δὲ διαβάσει τίποτε
ἄλλο ἀπὸ γαλλικὰ ρομάντσα, θάλεγα : Ὁ Ὁμηρος
σὰν ἓνα ρομάντσα τῆς Σάντης.—Horror!—Ὁ
Ἡσίοδος σὰν ἓνα διήγημα τοῦ Μωπασσάν.—Φρίκη!
—Ὁ πρῶτος σὰν ἓνα ποίημα τοῦ Οὐγκώ. Ὁ δεύ-
τερος σὰν ἓνα ποίημα τοῦ Leconte de Lisle. Μὰ
δὲν εἶναι ἁμαρτία τέτοιαις λογῆς συγκριτικὰ παιγνί-
δια τῶν ἱερῶν μὲ τὰ κοσμικὰ;

22

Ἡ φιλοσοφικὴ ποίηση, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἡσίο-
δου. Στὸ βίβλ δὲ θυμᾶμαι πὺς τίνος φιλόσοφου, ση-
μειώνει ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσέας : Πρῶτος φι-
λοσόφησε στὰ ποιήματά του ὁ Ἡσίοδος.

23

Ὁ Pierre Lasserre ὁ νέος συγγραφέας τοῦ
πολύκροτου βιβλίου γιὰ τὸ γαλλικὸ ρωμαντισμὸ.
Δυνατὸς πολεμιστής. Φοδᾶται πὺς ἔκαμε κακὸν ὁ
ὕψωμὸς τοῦ φιλολογικοῦ νοῦ σὲ νοῦ πού δίνει μα-
θήματα τοῦ κόσμου καὶ πού σέρνει τὸ χορὸ τῶν
ἰδεῶν. Οὐγκώ, Μισελέ, Ἀνταρτίνος, τὴν ψευτίσανε
τὴν ἱστορία ἔσα ἔσα γιατί εἶχανε τὴ δύναμη νὰ τὰ
ψευτίζουσαν τὰ πράματα μὲ τὰ μεγαλόπρεπα καὶ μὲ
τὰ ἔμορφα λόγια τους. Στὸν αἰῶνα τοῦ Ρακίνα οἱ
ποιητὲς καὶ οἱ λογογράφοι, λιγότερο ἀπαιτητικοί
ζούσανε μετριοφρονέστερα σὲ στενότερους κύκλους,
μὰ καὶ γιὰ τοῦτο ταρκαχτότερα μὲ τὸν προσορισμὸ
τους.—Μπορεῖ. Μὰ σὲ καιρὸ πού οἱ κύκλοι ὅλοι
στέκονται ἀδειανοὶ ἀπὸ τρέψη, ἀπὸ εἰλικρίνεια, ἀπὸ
ἐνέργεια· σὲ καιρὸ πού κυβερνήτες, ἐπιστήμονες, καὶ
οἱ λογῆς σοφοὶ καὶ διαδασμένοι, εἶναι ἡ ἀρνητικὴ

ΒΛΑΔΜΙΚΟ

Πὲς τῆς Κυρᾶς σου τὰ σκαλιὰ πουργὸ νὰ μὴ σὲ βάνει
νὰ σφουγγαρίζεις, Χιῶτισσα, ψηλανασκουμπωμένη
τὴ καθὼς σκόβεις τραγανὴ καὶ ροδοπυρρωμένη
στ' ἀντικρινὸ τὸ κατηλιὸ τὰ κάνουνε βεράνι.

Καὶ τέλος ὁ κ. Νίκος Σαντορινιὸς ἔς μὴ βια-
στεῖ νὰ τυπώσῃ τὴ δεύτερη συλλογὴ του. Πὺς τύ-
πωσα ἐγὼ δυὸ τέτιες μὲ στίχους παραπολὺ χαϊρότε-
ρους ἀπ' τοὺς δικούς του, δὲν εἶναι ἀνάγκη, θυμό-
ντας ἀπὸ τὰ λόγια μου, νὰ μοῦ τὸ θυμίσαι.

*

Τὸ ζωντανόχαρο αἶσθημα τοῦ κ. Ρήγα Γκόλην
ἐλάβα ἀφορμὴ νὰ τὸ τονίσω προτίτερον σ' αὐτὲς τὴς
στήλες, μιλούντες γιὰ ἓνα δράμα του. Ὁ ποιητὴς
τῶν «Τραγουδιῶν τοῦ Ἀπρίλη» νομίζω νάναί μὴ
ἐφύτῃ λυρικὴ ἀνώτερη ἀπὸ δραματικὴ. Ἡ τελευ-
ταία λυρικὴ του συλλογὴ δείχνει πὺς ὁ κ. Ρήγας
Γκόλης καὶ μὴ μὴ στιχυρική δεξιότητα στυλῶν,
ἀν' ὅχι πάντα, μὴ ἀρκετὴ μελωδικότητα πολλὰς
φορὲς, καθὼς καὶ μὴ αἰσθητικὴ καὶ γνώση τῆς γα-
ματικῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσας, ἔχει καὶ ἓνα αἰ-

Κάπιο αἶσθημα ζωγραφικὸ μπορεῖ νὰ πει κα-
νένας δὲν τοῦ λείπει καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα μὲ ὅλο τὸ
μότο ἀπὸ τὸ Δάντε, πού μᾶς τραμάζει στὸ ξωφύλλο,
τὰ νοήματα τοῦ κ. Σαντορινιῶ (μὴ καλοσημαζὸν
ἐξαιρέση στοὺς σημερινούς νέους) εἶναι ἀρκετὰ κα-
θάρια, καθὼς καὶ οἱ εἰκόνες, πού παρκαίει νὰ μᾶς
ζωγραφίσῃ, δὲ φαίνεται νὰ κρύβουν μυστικὰ νοή-
ματα. Μὰ τοῦτο πάλι δὲν ἀρκεῖ. Ὁ νεαρός, καθὼς
τὸν φαντάζομαι, ποιητὴς δὲ γυμνάστηκε καλὰ ἀ-
κόμα στὴ ζωγραφίαν. Τὸ ἀδρὸ καὶ χαρακτηριστικὸ
τοῦ λείπει τόσον ἀπ' τὴ γράμμη ὅσο καὶ ἀπ' τὸ σχῆμα
καὶ τὸ χρώμα. Ἐνα μαθητὰ πὺς βάζει το στενὸν
ὁ Γρυπάρης μὲ τὴ λέξη, ὅπου ζωγραφίζει, δὲ θὰ
τὸν ἐβλάβε, νομίζω, καθὼς καὶ δὲν πιστέω νάχανε
ἀν' ἤθελε νὰ διδασκτοῖ ἀπ' τὸν Παλαμά καὶ ἀπ' τὸν
Πόρφυρον πὺς δίδονται ὀργανικὰ μορφὴ καὶ νόημα
σὲ μικρὰ ποιήματα, πὺς ὁ τελευταῖος στίχος ἔρχε-
ται νὰ κλείσῃ πάντα ζωηρὰ καὶ νὰ φωτίσῃ τὴν εἰ-
κόνα καὶ ὅχι νὰ δυνάττει καὶ νὰ σκορπίσῃ τὴν ἐντύ-
πωση, ὅπως γίνεται στὸν κ. Σαντορινιῶ, ἡ κάνε
ἔς πάσκει νὰ δίνει σ' ὅλες τὴς ἐμπνεύσεις του τὴ
μυρμή καὶ τὴν ἐκφραση πού ἔχει τὸ παρακάτω δικό
του τετράστιχο, τὸ Βλάμικο, καθὼς τὸ λέει :

στοιχεῖα, ἢ μηδενικά, μόνος ἐγγυητής γιὰ τὴν ἀλήθεια μᾶς ἀπομένει ὁ λειτουργὸς τοῦ ἐντεχνου λόγου, μὲ τὸν πῶς φωτισμένο νοῦ του, μὲ τὴν ἰδέα, μὲ τὴν εἰλικρίνεια, μὲ τὸ ρυθμὸ, πῶς μπάζοντάς τονε στὰ λόγια του, σὰ νὰ μᾶς λέγῃ πῶς πρέπει σὲ δλα νᾶμπῃ.

24

Πάντα μὲ συγκινεῖ τᾶχαλμα τοῦ Μπάβρον ἐκεῖ στημένο, στὸ Ζάππειο. Ἐδῶ τὸ περιγελάσαν οἱ γνωστικοί. Ὁ Μπάβρον τοὺς φάνηκε θεατρικὰ παραστημένος. Μὰ θεατρίνος, εἶτανε καὶ πολὺ. Ἡ Ἑλλάδα, σὰν παραμάνια, εἶπανε. Μάλιστα. Ἡ τροφὸς τῶν ἔθνων. Ὁ σκλάβος ἀπὸ πίσω, ἀριστοῦργημα. Τόνε θέλανε μὲ ἀλυσίδες, μὲ φουστανέλλες, μὲ τουζλούκια, μὲ φέσι, μὲ δὲν ξέρω τί. Κ' εἶναι ὁλόγυμνος. Καὶ κατὶ παραπάνω ἀπὸ σκλάβος. Ἰδία ἢ σκλαδιά. Ὅμως ἀκούει, αὐτιάξεται. Ἐτοιμος νὰ φρυμάξῃ σὰν ἄλογο.

25

Ὡς πρὸς τὴ λέξη παροήγαν. Θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ καὶ πλατὰ νὰ δειχθῇ ὁ κουτὸς τρόπος πῶς νοιώθουνε τίς λέξεις οἱ δασκάλοι καὶ οἱ ἀναθρεμμένοι δασκαλικά, καθὼς καὶ οἱ πεζοὶ ἀπὸ τὸ φυσικὸ τους, πῶς δὲν ἔχουνε φαντασία, αἰσθημα, τίποτε. Τίς νοιώθουνε τίς λέξεις σὰν ἀποκρυσταλλωμένες καὶ σὰν ἀκίνητες. Πρέπει νὰρθῇ ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ δειξῇ ὅλη τὴν ἐλαστικότητα καὶ τὴν ἐκκίνησι καὶ τὴν ἐκφραστικότητα τῶν ὀνομάτων πῶς ζοῦνε, κάθε φορά πῶς μεταχειρίζεται τὰ πῶς ταπεινὰ λόγια μὲ τὰ πῶς διαλεχτὰ νοήματα.

26

Ὁ Ἀφωρισμένος, τὸ πρῶτο ποίημα πῶς μᾶς φανέρωσε τὸ Ἀλμπρο Πορφύρα. Ἀφοῦ μᾶς ξάφνισε, πέρασε σὰν ἀγνώριστο. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ σύντομο τραγῳδὶ τὸ κακογνωρισμένο ἀνταμώνονται ἡ φαντασία καὶ ἡ καρδιά πῶς πολὺ ἀρμονικὰ καὶ ἀπ' ἑπὶ γίνεται τοῦτο στὸ «Χάρα καὶ τὸ Πικιδάκι» τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου, καθὼς μᾶς λέει ὁ Βράζιλας Ἀρμένης.

27

Ἀπὸ τί ὑποφέρω, μπορεῖ κάποτε νὰ μαθευθῇ.

σθημα τοῦ ζωντανοῦ καὶ μιὰ ποιητικὴ ἰδέα. Μὰ καὶ τὰ δυὸ τὰ στερεὰ, στὸν ἀγῶνα τους νὰ βροῦν τὴν τεχνικὴ τους ἐκφραση καὶ νὰ μετουσιωθοῦν σὲ ὁμορφιά, δὲ μποροῦν νὰ νικήσουν. Ἡ ἰδέα, ὅπου ζητάει νὰ πάρει κάποια σοβαρότητα, χάνεται εὐκολὰ σὲ ἀσάφεια καὶ σκορπᾶει σὲ ἀοριστία, τὸ αἰσθημα ξεπέφτει πολὺ γρήγορα στὸ διάχυμα καὶ γλυστράει καὶ ἀπλώνεται στὴ ρητορική, τὸν ἀντίποδα τῆς ποιήσεως δταν τὸ ἐλάχιστο δὲ συνοδεύεται ἀπὸ μιὰ ὀρμὴ τῆς φαντασίας, μιὰ δύναμη ἰδέας καὶ μιὰ ξεχωριστὴ εὐγλωτία. Ὅχι μόνον στοὺς περίσιους ἑρωτικούς στίχους τῶν Ὁραφισμῶν τοῦ Ἀπρίλη, πῶς μιὰ ἀβία δύναμη στὸ δρόμο τους πρὸς τὸ τυπογραφεῖο δὲ θὰ ζήμιωνε τὸν ποιητὴ τους, ὅχι μόνον στὰλληγορικὰ ἰδεάσματα τοῦ Ἡολεμιστῆ, στερεημένα ἀπὸ πολλὴ ποιητικὴ πνοὴ καὶ ἀξία, μὰ καὶ στὰ καλύτερα ἀκόμα δείγματα τῆς ποιητικῆς ἱκανότητος τοῦ κ. Ρήγα Γκόλφη, σὰ λ. χ. τὸ *Βελούχι*, τὰ *Νιάτα*, ἡ *Λευτεριά*, τὸ *Παρακάλι*, κυριαρχοῦν τὰρ-νητικὰ ποιητικὰ στοιχεῖα, πῶς εἶπα παραπάνω. Γιὰ μιὰ στιγμή σὰ νὰ βρῖσκει ὁ τραγουδιστὴς τὸ γνήσιον ποιητικὸ τόνο, μὰ πολὺ γλήγορα τὸν χάνει καὶ ξεπέφτει στὸ ρητορικὸ πλατυασμὸ, ἔναν πλάτυασμὸ μὲ κρύα ἰδεάσματα καὶ ὅχι μὲ θερμὴ τῆς

Γιατί καὶ πῶς ὑποφέρω ἔτσι, δὲ θὰ τὸ μάθῃ—μοῦ φαίνεται—κανεῖς.

28

Ὁ Ἐμερσον ξεχωρίζει στὴ μελέτῃ του, γιὰ τὸ Montaigne, νομίζω, τὸ νοῦ τὸ δημιουργικὸ σὲ δυὸ μεγάλες φάμελίες. Σὲ κείνους πῶς βλέπουνε κατὰ τί διαφέρουν τάντικεῖμενα καὶ πῶς τὰ χωρίζουν. Καὶ σὲ κείνους πῶς βλέπουνε κατὰ τί μοιάζουν τάντικεῖμενα, καὶ πῶς τὰ συνταυριάζουν. Οἱ πρῶτοι εἶναι τὰ ταλέντα. Οἱ δεῦτεροι τὰ πτεῖνα. Ἐγὼ δὲν εἶδα καὶ ὡς τὴν ὥρα νοῦ ἀπ' ἀκρῇ σ' ἀκρῇ ἐνωτικὸ πῶς νὰ γυρεύῃ δλα νὰ τὰ συνταυριάζῃ σὰν τὸν Οὐῆμαν, τὸν ποιητὴ τῆς ἀμερικανικῆς δημοκρατίας.

29

«Τί ὦραία ἡ θάλασσα!» ξεφώνιζε ἡ χοντρονοικοκυρά, ἀγναντεύοντάς τὴν ἀπὸ τᾶκρογιάλι. Κ' ὕστερα σὲ λιγάνι, μὲ τοὺς πρῶτους ἤχους τῆς στρατιωτικῆς μπάντας: «Τί ὦραία ἡ μουσική!» Τὴ γελούσα ἀπὸ μέσα μου. Γιατί; Μπορεῖ νὰχῶ ἄδικο. Μερικὰ πράγματα ὅσο καὶ ἂν εἶναι κοινὰ, ἄλλο τόσο εἶναι καὶ πάντα νέα. Κοινὰ καὶ τὰ ξεφωνητὰ γιὰ κείνα. Δύσκολο νὰ μυριστηῇ τὸ ρόδο καὶ νὰ μὴ ξεφωνήσῃ ἀπὸ χαρά. Τὸ ἴδιο ἂν εἶσαι ἀνθρωπάκος, τὸ ἴδιο ἂν εἶσαι Σαξίπηρος.

30

Διάβασα κάποιον βιβλίο, καὶ πίστεψα πῶς εἶμαι σοφός. Διαβάζω τώρα πῶς πολλὰ καὶ ὅσο διαβάζω τόσο πῶς πολὺ καταλαβαίνω τὴν ἀσοφία μου. Ἄν τὸ εἶπε ἄλλος, δὲν πειράζει νὰ τὸ ξαναπῶ κ' ἐγώ. Ἐγὼ δὲν κυνηγῶ τὴ λεγόμενη πρωτοτυπία.

31

Ἐδῶ καὶ λίγες μέρες μὲ ἀπάντησε κάποιος κάποιος καλοθερεμένος κύριος, ἀπὸ τοὺς λεγόμενους μορφωμένους. Ἀπὸ μεγάλη του συγκατάδεση πρὸς ἐμένα καὶ γιὰ νὰ βοηθήσῃ καὶ τὴ δική μου τὴ μόρφωση, ἄρχισε νὰ μοῦ διηγῆται, μὲ τίς λεπτομέρειες ὅλες, τὴν ὑπόθεση τοῦ Ἀμλέτου. Τοῦ Ἀμλέτου ὅχι τοῦ καθεαυτοῦ, τοῦ Σαξίπηρικοῦ, μὰ τοῦ Ἀμλέτου ἀπὸ τὸ μελόδραμα τοῦ γάλλου Ἡωμά, νομίζω. Γιὰ τὸν πρῶτο, μήτε ἰδέα. Καὶ διασκεδάσε καὶ μὲ διασκεδάσε. Ἰσα ἴσα.

καρδιάς, πῶς θὰ μπορούσε νὰ πιάσῃ καὶ νὰ μὴν πλῆγῃ καὶ κουράξῃ, ὅπως τὰ πρῶτα. Στὸν κ. Ρήγα Γκόλφη δειχνεῖται ἡ προσιπτεία νὰ πάρει τὸν τρόπο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδοῦ τόσο στὸν τόνο ὅσο καὶ στὴ γλώσσῃ. Κάπου τὸ καταφέρνει μιὰ στιγμή:

ΠΑΡΑΚΑΛΙ

Τὴ νύχτα νύχτα τὴ βαθειὰ μὴν παίζεις τὸ καλάμι. Γιομίζει ὁ λόγος στέναγμα, γιομίζει παραπόνι, γιομίζει ἡ στράτα οὐλο ἀπ' ἀχόους καὶ τὸ καλὸ βιγύρα.

Καὶ γὰρ τ' ἀκούω ἀχόρταγα καὶ λαρωμὸ δὲν ἔχω, μὲ κρούει ὁ πόθος σὺγκορμη καὶ μέσα μου ὅλα τρέμουν.

Καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ μου ἀφίνει με καὶ ῥεχίται μὲ τὰ σένα, γιὰ δάκρι στᾶζει μου ἡ καρδιά, γιὰ πνίγει με ἕνα κλάμα.

Μόνος ἀλάργα ἂ βρῖσκεσαι μὰ καὶ δὲ βρῖσκεσαι ἔρμος. Ἀπὸ μακριὰ σὲ συντηρῶ καὶ ἀπὸ μακριὰ σὲ νοιώθω, ἀκούω μὲ τὸν ἀργὸ σου ἀχὸ καὶ τὸν καρδιοπαλμὸ σου, μαζί μὲ τ' ἄστρα ἀναγαλλῶ καὶ σιγοσβύνω ὡς κείνα. Καὶ τὸ φλοερολάλημα σκάνει τὸ λογισμό μου καὶ πέρα στὰ βραχόκορφα τὸν πάει, πῶς κάποιο δελι

32

Ἄκρες μέσες, κατὶ μυρίστηκα ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ Κάντιου. Μὰ νὰ πῶ πῶς τόνε διάβασα, θάλεγα φέματα. Μὰ πάντα, σὰν ἀκούσω τὸνομά του, μοῦ φαίνεται σὰν παλιὸς γνώριμος. Γιατί; Στὰ μικρά μου τὰ χρόνια, ξεφυλλίζοντας τὸ περιοδικὸ «Εὐτέρπη», σταμάτησα σὲ μιὰ ζωγραφιά τοῦ φιλοσόφου μὲ μιὰ βιογραφικὴ σημειωσούλα στὰ πόδια της. Ἐνα γεροντάκι ἔξορισμένο, σκυφτό. Κατὶ σὰν εἶδος Σάβλουκ. Κι ἀπὸ τότε δὲ μοῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ νοῦ ὁ Κάντιος. Ὅ,τι ἔκαμε μιὰ ζωγραφιά δὲν τὸ κάμανε χίλιες μελέτες πῶς θὰ διάβασα γιὰ φιλοσοφίαν ἄλλων. Καὶ γι' αὐτὸ μοῦ προξενήθηκε διπλὴ εὐχάριστο ξάφνισμα ἀπὸ τὴ μεταφραστικὴ δοκιμὴ τῶν κυρίων Πάλλη—Μαρκέττη. Πρῶτα γιατί εἶτανε στὴ γλώσσα μας ἡ δοκιμὴ ὕστερα γιατί εἶτανε γιὰ τὸν παλιὸ μου φίλο.

33

Καὶ ἴσα ἴσα ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τοῦ Κάντιου ἔλεγε ὁ Γκαίτε τοῦ Ἐκκερμαν:—Μὰ δὲν εἶναι πάντ' ἀνάγκη, σὰ λέγῃ κανεῖς πῶς ξέρει τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους, νὰχῇ διαβάσει τὰ βιβλία τους. Οἱ μεγάλοι αὗτοι ἄνθρωποι μᾶς τρυφερίζουν, εἶναι μέσα στὸν ἀέρα μας.—Πολὺ καλὰ. Μὰ ὁ λόγος ἐπικίνδυνος. Παίρνουνε ὕψος οἱ ὄκνοι. Μιλοῦνε γιὰ τοὺς μεγάλους ἀλαφρά καὶ ἀσπύχιστα πῶς πολὺ ἐκείνοι πῶς ἀντὶ νὰ τοὺς φάξουνε μελετώντας, τοὺς μυρίζονται στὸν ἀέρα γύρω τους. Ὅταν κανεῖς εὐφῆ, δὲν πολυεξετάζει τὸ νερὸ πῶς πίνει. Μὰ εἶναι καλύτερα νὰ τᾶχῃ τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν πηγὴ του.

34

Ὁ Πλάτωνας διόριζενε καὶ ξαναδιόριζενε, χτενίζε, βοστρύχιζε, συγύριζε τὰ γραμμένα του. Κ' ὕστερ' ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τεχνίτες τοῦ λόγου, τοῦ πεζοῦ, καὶ τοῦ στίχου, καὶ ἀπὸ τοὺς πῶς μεγάλους. Ἀκούω κάποτε καὶ πότε νὰ μοῦ ὑποστηρίζουν πῶς ὁ ποιητὴς πῶς σκίδει ὑπομονετικὰ γιὰ νὰ ξαναῖδῃ τοὺς στίχους του, δὲν εἶναι ποιητὴς γιατί γιὰ νὰ διορθώσῃς κάτι, θὰ πῇ πῶς δὲν τὸ ἀποτάθηκες καλὰ! Τὸ πιτύχαν. Λαμπρὴ καὶ βαλεῖα ψυχολογία τῆς Τέχνης.

35

Κοινωνικὸς νόμος. Ὁ πολιτισμὸς δὲν πιτυχαί-

σ' ἀγνάντεμα πρῶτῃ βολὰ τὰ πρῶτα πῶς σαλᾶρας. Καὶ τὸν πάει ἀπόπασα κατὰ τὸ πανηγύρι πῶς ἡ ὀρη σου εἶται ἡμίσημα κ' ἡ λεβεντιά σου θάμα, καὶ πῶς μὲ τήραξες β' θιά καὶ χόρεψε ἡ καρδιά μου καὶ πῶς τὰ μάτια σου ἔλαμπον ὡσάν τῆς μέρας τ' ἄστρα.

Πάψε στὰ σκότα νὰ σονοῖς, πάψε νὰ μὲ πλαντάζης. Ἄσε νὰ γείρω ἕνα βραδὶ νὰ μὲ χαδέρῃ ὁ ἔπνος καὶ μέσ' σὲ κάποιον ὄνειρο γλυκὰ νὰ σοῦ συντύχω, τί ἔχω καιρὸν ἀμέτρητο τὰ μάτια μου νὰ κλείσω καὶ ξεγυρνῶ πᾶσα νυχτιά μαζί μὲ τὴν ψυχὴ μου.. Ἄχ! λάλημα πλανευτικὸ καὶ ἀπόκοσμο ἡχοσκόπι σὺ πῶς περνᾷς τὴ λαγκαδιά καθὼς καὶ τὴν καρδιά μου καὶ σκοπῶνεις κάθεν εὐωδιά καὶ τὴν πνοή μου ἀκόμα καὶ πῶς σκορπᾷς τὴ σωπασιά ὡς τὸν ἀνασασμὸ μου, δὲ θέλω πῶς ν' ἀκούγω σε γιατί μοῦ σβύνει ἡ νύκτι. Μὰ ἡ νύκτι νὰ γιὰ μὲ γλυκειά, τ' εἶναι ἡ χαρὰ τῆς πλάσης

τ' εἶναι τὸ ρόδο τοῦ κορμιού, τῆς ζήσης εἶν' τ' ἄσπερι. Τὴ νύχτα νύχτα τὴ βαθειὰ μὴν παίζεις τὸ καλάμι. Γιομίζει ὁ λόγος στέναγμα, γιομίζει παραπόνι, γιομίζει ἡ στράτα οὐλο ἀπ' ἀχόους καὶ τὸ καλὸ βιγύρα, γιομίζει καὶ ἡ ζωοῦλα μου πόθο καὶ πίκρα ἀγάπης.

νεται παρά μέ τήν ὑποταγή καί μέ τὸ σκληρὸν τοῦτον αὐτὸ καίνοιντο. Ὅπου λεύτεροι ἔλιναι καί μέ ἴσα δικαιώματα, πολιτισμός δὲν ὑπάρχει. Ὁ καταμερισμός τῆς ἐργασίας, ἡ δουλειὰ πού μοιράζεται, ἀνάλογα καί ταιριαστά μέ τὰ μυαλά καί μέ τὰ χέρια, ἐκείνη ἀγάλλει τήν πραγματοποίησιν καί τήν ἀνυψώνει τήν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ νὰ γίνῃ τῆς ἀθροιστικῆς ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ καταδικαστοῦν μερικοὶ νὰ κάνουνε, γιὰ τὸ χατήρι τῶν ἄλλων, τίς δουλειὰς τίς πρὸ βλαπτεῖς, τίς δουλειὰς πού ρουφᾶνε καί συντρίβουν. Ἔτσι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῇ πῶς καί μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ὁ ἴδιος ἀνθρώπος δὲν καταφέρνει νὰ καλλιεργήσῃ καί νὰ δυναμώσῃ ὀριζόμενες τοῦ δυνάμεις, φαντασία, διάνοια, λόγο, αἰσθημα, παρὰ χτηνώδεια σκληρώνοντας καί καταστρεφτικὰ ὑποτάσσοντας τίς ἄλλες τοῦ δυνάμεις στὴ μὴ τὴν ἀρχόντισσα.

36

Καμιά φορὰ στοχάζομαι πῶς ἂν ξέρω τίποτα, τόμαθα ἐλευτέρα, χωρὶς σύστημα, ἀπὸ μόνος μου. Εἶμαι, καθὼς λένε, αὐτοδίδαχτος. Κ' ἔτσι μπορεῖ νὰ ἴδω τὰ χαρίσματα, μὰ καί τίς ἀμαρτίες τῶν αὐτοδιδάχτων. Ἀργὰ τραβῶ μπροστά, κάνω πολλοὺς σταθμούς, σὰ νὰ κουράζομαι ἐνκοῦλα. Πολλὰ χαρίσματα μοῦ κόβουνε τὸν ἴσο δρόμο. Ἀμφιβολίες, ρωτήματα, μπερδέματα. Μὰ καί πλατωσιὰ μέσα μου, κ' εὐρύχωρα χωρίσματα γιὰ νὰ φιλοξενῶ κάθε λογῆς ἰδέες καί νὰ τὰ ἴδω πάντα καλὰ μέ κάποιες καί μέ πολλές ἀπὸ καίνας, πρὸς ἐφέλξιν μου. Κιὰ μοῦ λείπει ὁ σχολαστικισμός, ὅσο κι ἂν ἴσως θὰ μέ βλέπουνε διαφορετικὰ στὸ ζήτημα ἀπάνων τοῦτο καὶ ἀνθρώποι πού θὰ μέ συμπαθοῦν. Ἀστόχαστη βλέψη, κατὰ τὴ γνώμη μου. Κοντολογίς: Δὲν ἔχω ρίξεις μέσα μου· μὰ γι' αὐτὸ ἔχω φτερά.

37

Ὁμορφο, τί ἔμορφο νὰ βλέπῃς πρὸς τὴν ἀπέραντη θάλασσα, γυρτὸς ἀπὸ τὸ ἀκρογιάλι, κ' ἐρωτικὰ τὰ χέρια σου ἀπλώνοντας πρὸς τὴ μεγάλη θάλασσα, πού κλεῖ μέσα τῆς καί πού ἐκφράζει: τελειωτικὰ κάθε σου ἔρωτα, ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς γυναίκας ὡς τὸν ἔρωτα τῆς χίμαιρας. Ὁμορφο, τί ἔμορφο, σκυμμένος μπροστὰ σ' ἓνα βιβλίο μέσα στὴν καμαρούλα σου νὰ μεθῇς μέ τὸ κρασί τῶν ἰδεῶν. Μὰ εἶναι ὁμορφώτερο νὰ τὸ πίνῃς τῶν ἰδεῶν

τὸ κρασί στὸ ποτήρι τοῦ βιβλίου, γυρτὸς ἀπὸ τὸ ἀκρογιάλι, καί κλεφτάτα βλέποντας πότε καί πότε πρὸς τὴν ἀπέραντη θάλασσα. Δὲν ἔχει δίκιο ὁ Σοπενάουερ νὰ νομίζῃ πῶς εἶναι περιττὸ τὸ βιβλίο τῆς στιγμῆς πού κοινωνοῦμε μέ τὴ φύσιν στὸ νὰ τῆς.

38

Γανυμήδης. Τὴ λέξη τούτη τὴ μεταχειρίζομαι στὴν τρεχούμενη κουβέρτα καί στὴν πρόχειρη τὴ γραφὴ κάπως εἰρωνικά, κ' ἐλαφρά, καί σκανταλιάρικα, ἂν ἀγαπᾶτε. «Γανυμήδης» τιλοφρεῖ ὁ Γκαίτε τὸ μεγάλο τοῦ πανθεϊστικῆς ὕμνο. Στὸ μεταχειρίσμαι τῆς ἰδίας λέξης, τί διαφέρει. Νὰ ὁ κόσμος, νὰ καὶ ὁ ποιητής.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

Η ΜΕΛΑΧΡΑ

Πρὶ μιλῆσω γιὰ τὸ καινούριο δράμα τοῦ κ. Χόρν πού πρωτοπαίχτηκε τὴ Δευτέρα βράδι στὸ θέατρο τῆς Ὁμόνοιας, θὰ ἤθελα νὰ πῶ μερικά γενικά πράγματα πού τὰ νομίζω καλὰ καὶ ὠφέλιμα νὰ εἰπωθῶναι μὴ καὶ καλῇ, γιὰ νὰ μπορεῖ κανεὶς ὅστερα πάνου σ' αὐτὰ νὰ στηρίξῃ τὴν κρίσιν του γιὰ τὰ πρωτότυπα σκηνικά ἔργα.

Γιὰ τὸ θέατρο, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος τῆς δημιουργικῆς μας φιλολογίας, εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ὀρίστῃ πού τελιώνουν τὰ σύνορα τοῦ ξένου καί τῆς μίμησιν τοῦ ξένου καί πού ἀρχινάνε τὰ σύνορα τοῦ πρωτοτύπου. Ἀφίνω καταμέρος τὸ ἐθνικὸ, τὸ ἱστορικὸ, ἀκόμα καί τὸ ἡθογραφικὸ δράμα, κ' ἔρχομαι ἐλόδια στὸ κοινωνικὸν δράμα, γιὰ τὴν τελευταία αὐτὴ τὸ δράμα φαίνεται νὰ καλλιεργεῖται ἀπὸ τοὺς ὁπωσδήποτε ἀξίους κάποιες προσοχῆς δραματικούς ποιητὲς μας. Μικρὸν νὰ πῶ ἀκόμα πῶς αὐτὸ τὸ εἶδος πρέπει καὶ ἀποκλειστικὰ νὰ καλλιεργεῖται, ἀφοῦ ἡ κοινωνία μας εἶναι ἀκόμα ἀπλαστὴ (ἓνα παράξενο ἀνακάτωμα ξενικῆς μίμησιν καί πρωτόγονης ἀγριοσύνης) καί τὸ θέατρο, καλοσυνεῖδητα δουλεύοντας, θὰ μπορέσῃ μέ τὸν καιρὸ νὰ τῆς δώσῃ κάποιον τύπο δικῆς.

Καί θὰ κατορθωθῇ αὐτὸ μέ τὸ θέατρο, ἂν κάθε θεατρικὸς συγγραφέας πού δουλεῖ γιὰ κάπως ἀνώτερο καὶ ἀγνότερο σκοπὸ, βουτήξῃ μέσα στὴν κοι-

νωνικὴ μας ζωὴ, τὴ μελετήσῃ, τὴν ἐκπλῶσῃ πάνου στὸ ἀνατομικὸ τραπέζι, ψάξῃ, ἰδρῶσῃ καί βρεῖ ἐπιτέλους τὸ κατάλληλο ὀλικὸ πού, τίμα καί μέ τοὺς κανόνες τῆς Τέχνης δουλεύοντας το, θὰ τοῦ δώσῃ τὴ μορφὴ αἵτε δραμάτων, εἴτε σκηνικῆς σάτυρας, εἴτε καὶ φάρσας ἀκόμα. Καί στὴ γύραθε ζωὴ, καθὼς καί στὴ μέσῃ μας ζωὴ, περισσεύει τὸ τέτοιο ὀλικό.

Προχτὲς ἀκόμα διαβάσαμε στὶς ἐφημερίδες πῶς στὸν Πύργο κάποιος Σωκράτης Ἀμπελᾶς σκότωσε τὴν ἀδερφή του γιὰ τὸ πρὸςθαλὴ τὴν οἰκογενειακὴν του τιμὴν. Νά, ἓνα θέμα γιὰ δράμα. Ἡ κοινωνία μας, σὰν κάθε ἀπλαστὴ καὶ ἀπολίτιστη κοινωνία, τὸ τόσο ντελικάτο καί μημουάπτου αὐτὸ ζήτημα τῆς μπιστευτῆς στὸν ἀστενέστερο ἀπὸ φυσιολογικὴ κατασκευὴ καὶ ἀπὸ πνευματικὴ μόρφωσιν ἀντιπροσώπῳ τῆς, στὴ γυναίκα. Ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ κουρελιάζεται: ἔταν ἡ ἀδερφή ἀγαπήσῃ ἓνα νέο, ἔστω καὶ ἰδανικὸ, ἢ ἔταν ἐκπληρώνοντας κάποιον φυσικὸν τῆς προορισμὸν βίσκεται, πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, νὰ γευτῇ τὸν ἀπαγορευμένον ἀπὸ τῆς κοινοκινωνικῆς συνθήκης καρπὸν, ἢ ἔταν ἀκόμα ξεγελασθεῖ μέ ψευτογάμους καί ψευτογαμήλια ἀπὸ τὸν πρῶτον τυχόντα παλιάνθρωπον δὲν παθαίνει ἕμως τίποτα ἢ περιφρημὴ αὐτὴ οἰκογενειακὴ τιμὴ ἔταν ὁ ἀδερφός, παλιάνθρωπος ὢντας καὶ ἀνισόρροπος, συστηματικὰ κατακρίνεται νὰ ξεπλανεύῃ καί νὰ ξεπαρθενεύῃ κορίτσια, ἀχτυδοβόλῳντας, σὰν ἡλιος σαπίλας καί διαφθοράς, στὰ γύρω του τὴν ἀνηθικότητα καί τὴν ἀτιμία. Στὴν κόρη πού ξεγλύστρησε, ἡ ταρτοφρικὴ κοινωνία μας κλείνει ἐρμητικὰ τὴν πόρτα τῆς, καί μὴ τέτοια κόρη—κι ἂν ἀκόμα τὰ καταφέρει νὰ παντρευτῇ, καὶ ἂν ἀκόμα ὕστερ' ἀπὸ τὸ γάμο τῆς ἀναδειχθῇ πρῶτης ἀράδας νοικοκυρὰ καί μητέρα, θὰ σφύρει σὲ δὴλ τῆς τῆ ζωὴ τὸ ἀθελο ἢ καὶ θεληματικὸν ξεγλύστρημά τῆς. Ἐνῶ ἐξεναντίας σὲ νέα δὴλ τυγχνοῦνται καὶ ὁ τίτλος τοῦ γυναικῆ εἶναι τίτλος τιμῆς, πού τονε φέρνει παρήφανα σπρήνοντας μέ καλὴν τὸ μυστικόν του. «Σὰ νέος πού εἶταν, τὸ γλέντησε λίγος», λέει γιὰ τὸν ἀδερφὸ ἡ κοινωνία μας· ἐνῶ ἐξεναντίας τῆς ἀδερφῆς τὸ ξεγλύστρημα τὸ στυγματίζει μέ τὴν πωρωμένη φράσιν: «Ἐλεεὶντὲ παρὰ τὸν».

Θὰ μάκρανα πολὺ τὸ λίγο καί θὰ ξέφευγα ἐλόδια ἀπὸ τὸ θέμα μου ἂν πάλιν νὰ ποδεῖξω πῶς μέ τὸ δρόμο πού τραβῶναι οἱ πολιτισμένους κοινωνίες θὰ περάσῃ σὲ λίγο στὴν ἱστορίαν πᾶς ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ καὶ μόνο ἀτομικὴ τιμὴ θὰ ὑπάρχει, (μὰ

Ὅπως βλέπετε ὅμως, γλήγορα τὰ ξαναχάνει καί τὰ δυὸ πού εἶπα, γιὰ τὴν τὴν τέχνην τοῦ δὲ φαίνεται νὰ νόησε καλὰ πῶς ἡ μεγάλη ποιητικὴ ἀξία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι στὴν πραγματικὴ καί πλαστικὴ παράστασιν, στὴν ἐλλείψιν κάθε αἰσθηματικὸν ξεχώματος. Πῶς διαφορετικὰ νοῖται τὴν ἀξίαν αὐτὴν ἓνας Κρυττάλης! Ἀν θέλει ὁ κ. Ρήγας Γκόλφης, ἂς παραβάλλῃ τὸ παραπάνω ποίημά του μ' ἓνα ἀπὸ τὰ «Τραγούδια τῆς στάνης» τοῦ τελευταίου, πού εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον κόσμον. Ἀν δὲ γελιέται στὴν ἀντίληψιν πού ἔχω τῆς ποιήσεως, πρῶτος ὅρος μιάς σοβαρότερης ποιητικῆς ἐξέλιξης τοῦ κ. Ρήγα Γκόλφη μοῦ φαίνεται πῶς ἔβαν νὰ πασιώσει νὰ δαμάσῃ τὴν κλίσην τοῦ στὸ ξέχυμα καί στὴν ἀπαίρεσιν καί στὴν ἀλλογορία, νὰ νιώσῃ δηλ. πῶς οἱ πάθοι τῆς τρανῆς ζωῆς, τῆς λευτεριάς, οἱ λαχτάρες τῆς ρουμελιώτικης λεβεντιάς, τοῦ ψήλου τῶν βελουχιῶν καί τὰ παρόμοια, ὅπως ἐκφράζονται καί λέγονται στὰ τωρινὰ τραγούδια του, ἀπομένουν γιὰ μιάς λέξης ξερῆς κ' ἐνοίεις κούφιας, ἔσο δὲ μὰς δίνεται ἡ πλαστικὴ καί ζωντανὴ παράστασή τους, ἡ οὐσία καί τὸ περιεχόμενό τους. Ἀναγκάζομαι νὰ φέρω τὸν Κρυττάλη ξανά παράδειγμα. Πῶς μὰς μεταδίνει ὁ ποιητὴς αὐτὸς τὴ λαχτάρα του γιὰ τὴ

λευτεριά, τὸν καημὸν τοῦ γιὰ τὰ βουνὰ τῆς Ἡπειροῦ, πῶς μὰς παραστῇ τὴ ζωὴ αὐτῶν τῶν βουνῶν στὰ πρὸ στερεὰ ποιήματά του, ὅταν εἶχε ὠρμάσει ἡ ποιητικὴ του δυνάμει καὶ ὁ τρόπος του, μέ ποιά ζωντανὰ ἐκφράσιν φυσάει σ' αὐτὰ τὸ ζωντανό, τὸ γνήσιον ποιητικὸν αἰσθηματὸν τοῦ!

Ὁ κ. Ρήγας Γκόλφης, ξαναλέω, ἔχει ἀρκετὸ ζωντανὸ αἰσθημα, ὅσο κι ἂν τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ ἀκόμα μιά πλείονα ποιητικὴ ἐκφράσιν στὰ «Τραγούδια τοῦ Ἀπρίλη». Ἀφίσα γιὰ στερεὸν τὸ λόγο γιὰ ἓνα ἀπ' αὐτὰ, πού φανερώνει ὅλον τὸν πόνο τοῦ γιὰ τὴ νεκρομάρα, πού θωρεῖ τριγύρω του:

Η ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

Νάτη πού χαμοσέγγεται στὸν κάμπο κάτω ἡ χώρα.. Πλέκονται οἱ βοῦρκοι γύρα τῆς καί πλάτ' ἡ ρηχονέρια.

Ὁ τόπος στέκεται ξερός δίχως κλαριὸν στολίδι κ' ἡ καταχνιά πού ζῶνει τὸν σκοταδερὸν ναι πάντα. Ἀχτίδα τοῦ ἡλίου δ' ἐτάσῃ καὶ χάνει καὶ φῶς καὶ θερμὴν, καὶ ὅποιος ἀγέρας καὶ ἂ διαβῇ θὰ εἴδῃ τὰ φτερά του. Σέρνει ἡ ζωὴ στὸ διάβα τῆς γενιὰ μαρμαρυγασμένη

πὺλιναι χαμὸς ἡ φύτρη τῆς καὶ μόλεμα ἡ ψυχὴ τῆς Βερέμης εἶναι ὁ κάθε νιός, δὲν τὸν ἀγγίζει ἡ ἐλπίδα καὶ ὁ γέρος ἔχει μοναχὰ νὰ καρτερῇ τὸ χάρο. Τὰ μάτια πού τηρᾶν τὴ γῆς εἶν' πάντα θαυπωμένα καὶ σὰν κοράκια οἱ στοχασμοὶ χαμοπετᾶνε γύρα, καὶ μὴ ἀνεργία σὰ σύγνερον βαρύνει ὅλα τὰ πάντα. Τὸ πλῆθος ἀργονόητο σολεύει μέσ' τις σιγάτες κ' ἔχει τὴν ὄψιν σὰ φλουρί καὶ τὴν καρδιά σὰν πέτρα, προσμένοντας νὰ κατεβῇ τ' ἀρχοντικὸν καμτοίκι γοργὸν ν' ἀστράψῃ ἀπάνου του, νὰ τὸ δεχτῇ μέ σέβας νὰ τὸ πιστέψῃ σὰ Θεὸ καὶ νὰ τὸ κρεῖξῃ Μοῖρα. Τραγοῦδι ἐκεῖ δὲν ἀγρὸς ὡς, γλυκεῖα εὐωδία τοῦ αἵθερα,

μήτε κατὰρς στέναγμα νὰ βγαλῇ ἀπὸ τὰ στήθη. Μὴδ' οὐρασιὰ ἀνατάραχιν καὶ θλιβερικὴ περίσσα σὰ μὴδ' βαθύτερη σκλαβιά μέσ' τῆς ψυχῆς τὸν κόσμον. Ἡ θεῖα φωτιά τοῦ ἔρωτα γιὰ πάντα ἐκεῖ ἔχει σβῆσει, καὶ ὁ πόθος ἔμεινε ὀρφανὸς ἀπὸ καρδιά καὶ νιάτα. Τ' ὄραμα χέρια ἀπλώνονται στῆς δημοφειῆς τὸ πλοῦτος ἀδρὰ χροναγοράζοντας κάθε μεθύστρα σπῖθα. Καὶ μέσα στὴν ἀραθυμὰ κρυφὴ φοιλάει ἀμάχη, ἓνας τὸν ἄλλο μάχεται μέ τὸ λαστὸ τοῦ φτόνου, μέ τὸ φαρμάκι τῆς ψευτιάς, μέ τῆς κλειψιάς τὰ μάγια.